

Nemci so začeli tkati lan z ročnimi statvami, ko so Angleži že uvajali tkalne stroje in razvijali veliko industrijo. Francozi so izvršili svojo veliko revolucijo, v kateri se je meščanstvo polastilo oblasti. Nemško poljedelstvo ni bilo niti veliki obrat niti majhno parcelno gospodarstvo. Kljub tlaki in desetini se kmetom ni rodila misel o osvoboditvi. Propali plemiči so služili v majhnih armadah in pisarnah. Gospodarski razdrobljenosti je ustrezala politična razkisanost. Nemčija je razpadala na tucate majhnih kneževin in svobodnih državnih mest. Noben sloj prebivalstva ni mogel vladati sam. Zato je postala država nenormalno samostojna. Neizmerno se je pomnožila birokracija. V teh razmerah je mogel francoski liberalizem, ki je izražal resnične razredne interese francoskega meščanstva, dobiti svojo značilno, posebno obliko. To obliko mu je dal Kant. Kant je bil glasnik nemške buržoazije. Toda Kant je odtrgal teoretični izraz od živih interesov, ki so se skrivali za njim, spremenil je snovne motive, ki so določali voljo francoskega buržuja, v čiste motive »svobodne volje«. Čim pa se je francoski liberalizem pokazal v obliki strahovlade ali odkritega, brezobzirnega buržoaznega izkoriščanja, se je zaostali nemški meščan prestrašil in umaknil v oblake čistih ideologij in moralnih zahtev.

Kantova filozofija torej ni filozofija nad filozofijami, temveč je samo znamenit člen na človekovi poti od neznanja k znanju. Dvomljivo uslugo so napravili Kantovi filozofiji oni (kolikor je niso zavestno izrabljali v nazadnjaške namene), ki so jo hvalili kot večno filozofijo. Zato bi bilo želeti, da bi se tudi pri nas širila njegova slava z večjim zgodovinskim realizmom in manjšimi slavonspevi. Kantova slava zato ne bo nič manjša. F. K l e m u c.

M a k s i m S e d e j. Knjižne izdaje z izvirno grafiko so sploh redke, nele pri nas, kjer je celo izvirno ilustrirana knjiga že pravo razkošje. Kjer pa opremljajo knjigo z izvirno grafiko, vlagajo navadno med besedilo posebe odtisnjene liste, pa naj so to že ujedenske, litografije ali lesorezi. Da bi hkrati s knjižnim stavkom tiskali na istem papirju tudi izvirne lesoreze, je precejšnja redkost in zelo tvegano početje. Zlasti pri velikih nakladah je mogoče doseči zaželeni učinek le, če so lesorezi že po svojem slogu in tehnični izvedbi posebe za tak namen in tolikšno naklado izdelani in če je tiskar izredno pazljiv in pozoren.

Maksim Sedej se je pred petimi leti prvič samostojno predstavil kot grafik z izrazito socialno usmerjenostjo, ko je izdal mapo linorezov »Predmestje«. Poslej se je razen z oljnim slikarstvom pogostoma in z uspehom bavil z grafiko. Ilustriral je več knjig, tako da mu naloga, k L. M r z e l o v i knjigi »B o g v T r b o v l j a h«* ustvariti venec lesorezov, ni mogla biti ne tuja, ne težka.

Te naloge se je očitno lotil z veseljem, saj sta mu snov in okolje po čustvenem odnošaju zelo blizu, čeprav kot izrazito lirična natura ni posebno dostopen za satiro in ironijo, ki se skrivata za pravljično obleko teh šestih »pravljic«. Zato so ti listi zasnovani precej samostojno in bi tudi brez besedila mogli obstati z uspehom. Prav ta temeljna različenost značaja obeh tvorcev te knjige je povzročila, da je med besedilom in ilustracijami (saj to naj pač ti lesorezi so) ostala vrzel, da sta ustvarjala prav za prav le vzporedno, vsak zase.

Medtem ko pisec zavija ironijo v nejasno pravljičnost, in satiro zagrinja s stilizirano patetičnostjo, je pri Sedeju vse čisto določno, jasno, skoro trezno.

* V literarno oceno smo prejeli knjigo šele po zaključku redakcije. (Op. ur.)

Kakor da oblikuje predmete in ljudi, ki jih pozna iz življenja samega, tako trdno so postavljeni na zemeljska — ali nebeška tla, kar otipljivo telesni in polni težnosti so. Še bolj je pa ilustrator samosvoj v dojemanju podanega. Ni ne sodnik, ne kritik, le objektivni poročevalec — predvsem pa srčno dober človek, ki gleda na vso to široko razgrnjeno revščino s sočutnim očesom usmiljenega bližnjika. Zato so njegovi lesorezi brez tendenčnosti, brez socialne programatičnosti, zlasti brez jedkosti in ostrine. Skoro do sentimentalnosti gre njegovo čustveno poglobljanje v žalostno usodo ljudi, ki o njih piše ta knjiga.

Sedej je v bistvu nežen, skoro plah in prirodno preprost ter v ti iskreni naivnosti res sugestiven. Udarnosti njegovo delo ne pozna, ker je vselej v njem ves sam, z vso svojo simpatijo na strani zatiranih. Ni ne upornik — klicar množic, kot recimo Masereel, nima prav nič Groszovega satiričnega žela, niti tragične veličine Käthe Kollwitzeve, da niti ne mislimo na politično tendenčnost kakenga Rivere. Preko vsega njegovega dela je razgrnjena globoko osebno občutena melanholija, ki prehaja ponekod že skoro v resignacijo. Zato so tudi tod najboljši listi, kjer upodablja prizore, ki mu nudijo priliko podati svoje bistvo kar najbolj neovirano. To so na primer Križani (tudi ikonografsko zanimiva rešitev), Bog in mesec, Pometač v predmestju, Rudar pripoveduje, Odhod rudarjev v jamo ali Trinajstič. Ti listi in še nekaj drugih so kakor čisto realistično upodobljeni doživljaji neke zelo trezne pravljčnosti. Zlasti prvi je izvirno in močno delo, kakor so tudi še nekateri prizori oblikovno in miselno polno zajeti. So pa tudi posamezni, ki se zde le bolj slučajno dodani, kjer čutiš že malce šablone, ki grozi ponekod zatemniti neposredno svežost.

Kjer ustvarja Sedej popolnoma svobodno in se da voditi le domišljiji, je učinek močan in prepričevalen. Njegovo bistvo je na dnu izrazito idealistično. Gre mu le za čustveni izraz, samo zanj — formalist ni. To gre tako daleč, da mu je ubran izraz nad oblikovno gladkost in učinkovito kretnjo. Tako se zde tudi izmed teh lesorezov mnogi kar težki, skoro okorni. Videti je, da se naporno bori za pravilen izraz in da je umetnik mnogo studiral.

Ta zbirka dvajsetih lesorezov kaže, da se Sedej pogloblja, da postaja vse bolj samosvoj in zaokrožen umetniški pojav. Zdi se tudi mnogo svobodnejši, kot je bil še v Predmestju. Takrat je bil uglašen še močno na en sam otožen liričen napev, precej dekorativno podčrtan, zraven socialno vplivan. Zdaj je globlji in širši, tudi tehnično bolj dovršen. Škoda, da so lesorezi tako slabo odtisnjeni. Značaj izvirnikov skoraj ne pride do veljave. Vendar tudi take kot so, te ilustracije pričajo, da jih je ustvaril resničen in danes tako redek umetnik iz čutečega srca in iz tople krvi.

K. Dobida.

Vrednost duševnega dela. Konec leta 1936. je umrl sloveči ljubljanski kirurg dr. Edo Šlajmer. Zaslužnemu zdravniku, ki je rešil življenje mnogoštevilnim bolnikom, in velikemu človekoljubu postavijo v malem nasadu pred nekdanjim njegovim domom na Zaloški cesti javen likovni spomenik. Sestavil se je odbor iz zastopnikov zdravnikov in prijateljev pokojnega kirurga in mestne občine, z nalogo, da zbere prispevke za izvršitev načrta. Odbor je odločil, da razpiše omejen natečaj za osnutke in povabil nanj tri kiparje.

Iz razpisa je bilo videti, da so določene tri nagrade, prva v znesku 2000 din, druga 1500 din, tretja 1000 din. Odbor je zahteval v natečaju ne morda miniaturnih osnutkov pokojnikovega doprsnega kipa iz gline ali zgolj risane idejne skice, temveč že izgotovljene odlitke v mavcu in to v velikosti, kakor bo spomenik kasneje odlit v bronu. Da je ta »nagrada« v bistvu tudi kupnina, kaže določba, da za to nagrado pride mavčev odlitek v odborovo last.